

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

תוכן

1. תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה.....
2. שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים.....
3. מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא.....
4. סרים אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר סרים חמה לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר.....
5. וכן איילונית לא חולצת ולא מתייבמת הסרים שחלץ ליבמתו לא פסלה בעלה פסלה ... וכן איילונית שחלצו לה אחין לא פסלוה בעלוה פסלוה.....
6. פצוע דכא וכרות שפכה סרים אדם והזקן או חולצין או מייבמין ... ואם בעלו קנו ואסור לקיימן.....

דף עט.

א. תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה

כבר התבאר במסכת מועד קטן דף כז: שאין מתקשין¹ על המת יותר מדאי, שנאמר (ירמיהו כב פסוק י) אַל תִּבְכוּ לְמַת וְאַל תִּנְדְּדוּ לוֹ ודקדקו חכמים ז"ל אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנדודו לו יותר מכשיעור. הא כיצד, שלשה ימים לבכי, ושבעה להספד, ושלושים לגיהוץ ולתספורת, מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אי אתם רשאים לרחם עליו יותר ממני. ואמרו חז"ל כל המתקשה על המת יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה, שכן ראו הרבה מעשים.

במה דברים אמורים בשאר העם, אבל תלמיד חכם הכל לפי חכמתו, מכל מקום אין בוכין עליו יותר משלושים יום, שאינו עדיף על ממושה רבינו עליו השלום דכתיב ביה (דברים לד פסוק ח) וַיִּבְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְבֵּחַ שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָיו בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה. ואין מספדין עליהם יותר משנים עשר חדש. וחכם שלא שמעו בו שמת עד אחר שנים עשר חדש אין מספדין אותו כלל אפילו ביום שמועה².

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד שצד א ב

² ש"ך שם א

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

ב. שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי

חסדים

כל משפחות³ בחזקת כשרות ומותר לישא מהן לכתחלה⁴, מכל מקום נתנו חכמים⁵ ז"ל סימן לייחוס, ואמרו איזה סימן לייחוס, זה השומע חרפתו שמחרפין אותו בדברי זלזולים שלא מעסקי הייחוס ושותק, שביון ששותק חזקתו שהוא מיוחס, שמפני שהוא מיוחס לא הורגל בחרופין ואינו יכול לצאת לריב מהר ומתבייש לריב, ולא איכפת לו במה שמחרפין אותו, אבל אם אינו שותק ומריב תמיד, הוא מפני שראה מנעוריו שהבריות פירשו ממנו וממשפחתו, ושנאה נטורה לו בלבבו על רוב הבריות וחושב תמיד להתנקם מהם, ומתוך כך לא יוכל לשתוק ומריב תמיד וראוי להתרחק ממנו.

וכן כל מי שיש בו עזות פנים⁶ או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, ובגבעונים הוא אומר והגבעונים לא מבני ישראל המה לפי שהעיוז פניהם ולא נתפייסו ולא רחמו על בני שאול ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה. ואם יש אחד מסימני ישראל ראוי לידבק בו⁷.

³ רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יט הלכה יז שו"ע ונו"כ אבהע"ז ב א ב ולבוש שם.

⁴ בסור כ' בשם הרמ"ה מי שאינו משפחתו ידוע לנו לא אמרינן שהוא בחזקת כשרות לכן יש להחמיר. ב"ש ג. וכ"כ בה"י מי שבא מארץ אחרת הן איש או אשה או בהור או בתולה או אלמן או אלמנה צריך ראייה שהוא ישראל ואף שמתנהגים כדת ישראל ומדברים בלשונינו ויודעים בכל טוב היהודים אעפ"כ צריכין ראייה וכן הוא תקנות מדינות לימא שאין לסדר שום קידושין אא"כ שיש לו ראייה שהוא ישראל ומאיזה משפחה ע"ש. וכ"כ מהרי"ט בתשובה ח"א סימן קמ"ט ע"ש. באר היטב ד. ועיין בספ' שער המלך פ"כ מהא"ב דין ה' שכ' להוכיח שדעת המחבר אינו כן ודלא כהב"ש (ויובא לקמן סימן ג' ס"א סק"ו) וגם השיג שם בענין זה על הב"ח ותשובת מהרי"ט ח"א סימן קמ"ט והאריך הרבה בהלכה זו ומסיק וז"ל ולענין הלכה הנה לענין פסולי קהל דעת כל הפוסקים דאפי' מי שאין לו חזקת משפחה כגון שבא מארץ רחוקה אמרי' כל המשפחות בחזקת כשרות זולתי דעת הרמ"ה שכ' הטור ולחד תירוץ שכ' ה"ה בדעת הרמב"ם ודלא כהרב ב"ש ובס' בה"י שיחסו סבר' זו לדעת מרן והטור דלית' אך לענין פסולי כהונה דעת הר"ן בס"פ הע"י דכל שאין לו חזקת משפחה חיישינן וכן הוא דעת הטור כמו שהוכחנו מדבריו וכן נראה לי להוכיח שכן דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל כו' ואולם דעת התו' והנ"י דאפי' היבא דליבא חזקת משפחה כו' ע"ש.ב. פ"ת שם ב

⁵ קידושין עא ב

⁶ כתב הב"י בכהן ליכא חשש זה אפי' אם הוא עז פנים דכתיב ועמך כמריבי כהן, ובדרישה כתב כיון שהוא עז פנים ומרבה מריבה חיישינן אפילו בכהן. ב"ש שם ד

⁷ ב"ש שם ה

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

וכן משפחה בעלת מצה ומריבה תמיד⁸. וכן כל הפוסל אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ פסול במשפחות או ביחידים ואומר עליהם שהם ממזרים או שאר פסולין, מכל אלו ראוי להתרחק מהם, שהאומר על אחרים שהם ממזרים חוששים לו שמא הוא ממזר, ואם אומר עליהם שהם עבדים חוששין לו שמא הוא עבד, שכן הדרך כל הפוסל במזמו שהוא יודע בעצמו פוסל או דמזליה חזי ביה שהוא בר הכי לפיכך הוא פוסל בו את האחרים.

ג. מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים

בפרהסיא

אפילו דברי תורה⁹ יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה¹⁰, כיצד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין, אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להתחזר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו¹¹, כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה, כדי שיתקיימו כולם כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. וכל שכן שיש לבית דין לעקור תקנות של בית

⁸ וכתב המהרש"ל (יש"ש פ"ד דקדושין סי' ד') ואני אומר אם בזמנינו באת להחמיר במשפחות מתגרות זו בזו לא הנחתם משפחה לא"א שתהא בחזקת כשרות כי בעוה"ר הדור פרוץ ואין מורה ולעולם מתגרים משפחות זו בזו ומשום הכי נראה אפילו מי שדרכו לפסול משפחות ולומר עליהם פסולים אין חוששין עליו שהוא הפסול כי הדור פרוץ ומורגל בכך ואין חוששין למשפחתו אלא הוא חומץ בן יין לבד עכ"ל ואם המהרש"ל אמר כן בדורו ק"ו לדורות אלה. ערוך השולחן שם סעיף טו

⁹ רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ד

¹⁰ עיין קובץ הערות סט שחקר בהך דינא דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת ולא בקום ועשה, א] מהו קום ועשה ושוא"ת. דיש לפרשו בשני פנים, אם הדבר תלוי בגוף האיסור אם הוא קו"ע או שוא"ת, או באופן העבירה עליו. ב] באיכות העקירה, אם ע"י עקירתם נעקר דין התורה לגמרי, או דבאמת דין התורה במקומו עומד, אלא שהתורה נתנה להם רשות לצוות לנו שלא לקיים המצוה, במקום שיש להם טעם על זה (ד) טעמו של ד"י, הא דמתלקינן בין קו"ע לשוא"ת, אם הדבר תלוי במדרגת חומר האיסור, דקום עשה הוא דבר חמור ואין כח בידם לעוקרו, ושוא"ת אינו חמור כ"כ ויש כח בידם לעוקרו, או דבאמת, מצד עצמו אין חילוק כלל בין קו"ע לשוא"ת, והא דמפלגינן בינייהו הוא מטעם הנ"ל, דדין התורה במקומו עומד, ולעומת זה מצוה ג"כ מן התורה לשמוע לדברי חכמים, שאסרו להטיל ציצית בסדין, ושני הדינים האלו סותרין זה את זה, ועל כן שוא"ת עדיף. עיי"ש האריך

¹¹ אין המשל הזה צודק אלא א"כ אנו רואין את כל ישראל כאילו הם גוף אחד ואף על פי שגופין מחולקין הם כיון שנשמותיהם ממקום אחד חוצבו הרי הם כגוף אחד כי הנשמה היא עיקר, ודע זה. ומדברי רבינו נראה שהמשל הוא על המצות שהם כגוף אחד ובי"ד מבטלים מקצת כדי לקיים השאר, והמשל צודק בשני הדרכים. רדב"ז שם

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

דין קודם להזן לפי שעה, אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה.

כל ההורג נפשות שלא בראיה ברורה, או בלא התראה, אפילו בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה, וכן יש למלך¹² רשות להרוג ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה¹³, והורג רבים ביום אחד ותולה ומניחין תלויים ימים רבים להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם¹⁴.

דף עט:

ד. סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר סריס חמה לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר

הסריס אינו בן חליצה ויבום¹⁵, לפיכך בין שהיה היבם סריס בין שהיה המת סריס אין מיבמין ולא חולצין לאשתו¹⁶, משום דכתיב (דברים כה פסוק ו) ולא ימחה שמו מישראל, פרט לסריס ששמו מחוי.

¹² רמב"ם הלכות מלכים פרק ג הלכה י

¹³ כגון ההורג נפשות שלא בראיה ברורה, או בלא התראה, אפילו בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה, ויש לומר דאף דבגמ' יש טעם בשביל קה"ש, אבל הרמב"ם למד מפשטיה דקרא, וגם למלך יש טעם להטיל אימה כמו שכתב. אבן האזל שם. ועיין חתם סופר (או"ח סי' ר"ח בסופו) מסוגיין משמע שהיתה תלייתן עקירה דבר מן התורה, אלא מוטב תעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, וכתב וז"ל: נ"ל ששאל גופי אי הי' כאן הי' חייב בדין תורה על שהמית הגבעונים, ואעפ"י שהוא לא המיתם בעצמו, מ"מ הפסוק קרי לי' שהמית אותם. ועבר על שבועת נשיאי העדה להשאיר אותם לפליטה בארץ להיות הוטבי עצים ושואבי מים, והעובר על זה ופסק לחיותם, עובר על שבועה וחרם, וחייב כמו עכן שעבר על החרם, אך בניו אינם חייבים, דהרי בני עכן לא נהרגו, ולא הביאום אלא לרדותן כדאי' בסנהדרין מ"ד ע"א. והכא נהרגו בני שאול וגם הלינם עד ניתך גשמים עליהם, ומיתתם לא היתה בדין מלך אלא מדין שבועה וחרם, ולכן הוצרך ר' יוחנן לומר מוטב שתעקר אות אחת כו'. ואי היה חיוב מטעם מלך, לא היה כאן עקירת דבר מן התורה, דמלך מלין הרוגיו, אך כאן הי' החיוב מדין תורת שבועה וחרם עיין שם עוד.

¹⁵ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קעב א, ג

¹⁶ ומכיון שהתורה מיטמו מחליצה ויבום ה"ה אף אם בא על יבמתו אינו פוטר משאר אחים דאינו עולה ליבום אצלו גם א"צ גט ממנו דאסורה עליו בכרת אשת אח שלא במקום מצוה משא"כ סריס אדם שהיה לו שעת הכושר וראוי ליבום וחליצה אלא הוא מחייבי לאוין שהוא פצוע דכא מ"ה אם בא עליה קנאה. ב"ש שם א

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת יבמות

כל האמור אינו אלא בסריס חמה כלומר שלקה באברי ההולדה ממעי אמו¹⁷, ולא היה לו שעת הכושר מעולם מיום שזרחה עליו החמה, דהיינו מעת שנולד, שכך משמעות הלשון לא ימחה פרט לזה ששמו מחוי מעיקרא ולא היה לו שעת הכושר מעולם, אבל סריס אדם שהיה לו שעת הכושר, או סריס בידי שמים שהיתה לו שעת הכושר כגון שנפגע מברק וכדומה, חולצין או מיבמין לאשתו שאין זה שמו מחוי מעיקרא.

אבל אם היבם הוא סריס אדם הרי הוא חולץ לאשת אחיו ואינו מיבם, מפני שהוא פסול לבא בקהל משום לאו של כרות שפכה, ואם עבר ובא עליה קנאה קניין גמור, שדוחה עשה דיבום את הלאו, אבל אסור לקיימה ולבא עליה עוד משום לא יבא פעוע דכא וגו' ומוציאה בגט, ואם היתה יבמתו גיורת או שאר אשה המתרת לפצוע דכא מותר לו לייבמה.

ואם הוא סריס בידי שמים אבל לא מלידה אלא נהיה כך כגון על ידי רעמים או ברקים וי"א אף על ידי חולי, מכיון שראוי לבא בקהל והיתה לו שעת הכושר, הרי הוא מייבם או חולץ¹⁸.

ה. וכן איילונית לא חולצת ולא מתייבמת הסריס שחלץ ליבמתו לא פסלה בעלה פסלה... וכן איילונית שחלצו לה אחין לא פסלה בעלה פסלה

כשם שסריס חמה אינו בן יבום כך גם האילונית שאינה מסוגלת ללדת מטבע ברייתה¹⁹, אינה בת חליצה ויבום, שנאמר (אִשֶּׁר תֵּלֵד) אשר תלד, פרט לאילונית שאינה יולדת, לפיכך איילונית ודאית שחלצה לא נפסלה בכך לכהונה שאין חליצתה כלום, וכן הסריס שחלץ או שחלצו לאשתו אין החליצה כלום שאינה פוסלת לכהונה.

וכבר נתבאר שכל שנבעלה לפסול²⁰ לה עשאה זונה ופסולה לכהונה לפיכך סריס שבעל יבמה שנבעלה ליבם שהוא סריס חמה, או איילונית יבמה שנבעלה לאחד מהיבמים, הרי היא אסורה שהרי אינם בני חליצה ויבום, ויש בהם איסור אשת אח.

¹⁷ שו"ת בית דוד (לבעל נחל"ד) קו"א סי' א; שו"ת אג"מ אהע"ז ח"א סי' קסב, ועי"ש ח"ג סוס"י מה, וכל שבן אם נולדו בו סימני סריס.

¹⁸ בית מאיר שם

¹⁹ ואשה שהגיעה לגיל עשרים ולא הביאה שתי שערות, הרי זו בחזקת אילונית, כשיש לה סימני אילונית. וארבעה סימנים נתנו חכמים לאילונית. א. אין לה רדיים; ב. קשה לה התשמיש ואינה מתאוית לו; ג. אין לה שיפולי מעיים כשאר נשים; ד. קולה עבה כאיש. יש אומרים שאינה אילונית אלא אם כן יש לה את כל ארבעת הסימנים, ויש אומרים שאפילו בסימן אחד היא אילונית.

²⁰ שו"ע ונו"כ ו ח

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת יבמות

הזקנה והעקרה²¹ הרי הן כשאר כל נשים וחולצות ומתייבמות, שהרי מצינו כמה נשים עקרות וזקנות שנפקדו וראויות להקים שם לבעליהם²².

ו. פצוע דנא ונרות שפנה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין... ואם בעלו קנו ואסור לקיימן

אין²³ היבמה האסורה על היבם פטורה היא וערתה מן החליצה ומן הייבום אלא כשהיא על היבם איסור ערוה ונרות, אבל יבמה שאינה אסורה על היבם אלא באיסור לאו או בעשה או באיסור שניות דרבנן, היא חולצת ולא מתייבמת²⁴ ואם עבר ובא עליה קנאה ונפטרה צרתה, בביאתה נעקרה הזיקה לגמרי מבית זה מן התורה, אך אינו רשאי לקיימה שהרי אסורה עליו אלא מוציאה בגט.

²¹ שו"ע ונו"כ קעב סז

²² אולם יש מהראשונים (רמב"ם יבום פ"ו ה"ז; מאירי יבמות כב א ועט ב בביאור משנה שנייה; מרדכי יבמות פ"ד סי' לא בשם הראב"ה). שכתבו שעקרה וזקנה היתה להן שעת הכושר, ולכן מתייבמות אף על פי שעתה אינן ראויות לילד, שעקרה באשה כסריס אדם בזכר, שלהלכה זוקק הוא ליבום, ולפי"ז דוקא כגון שנעשתה עקרה על ידי מחלה או על ידי שתיית כוס של עיקרים וכיוצא, ולא מלידה, ולא אמרו שעקרה מתייבמת אלא מפני שהולכים אחר רוב נשים ותולים שהיתה לה שעת הכושר, וכן במקום שיש לחוש שנולד בה טבע האילונית אחר כך כגון בת שלשים והמש שנים שלא הביאה שתי שערות, שהיא איילונית, ובקטנותה לא היו בה סימני איילונית, אין להתירה בלא חליצה, שהוששים שמא נולד בה טבע זה לאחר שנולדה, עי' חזו"א אהע"ז סי' קכו ס"ק ח שמצדד שנחלקו ראשונים בדבר ונקט שאינה בכלל איילונית, ועי' שו"ת ר"א נוטמאכר אהע"ז סי' נב ועי' שו"ת שרידי אש ח"ג סי' לג אות יז שנקט כן בפשיטות, וכ"כ בדברות משה יבמות עמ' קלב, וכ"מ בק"א, ועי' נשמת אברהם (סופר) אהע"ז סי' קעב בשם הרש"ז אויערבאך שנסתפק.

²³ שו"ע ונו"כ קעד א ב

²⁴ כמבואר לעיל דף כ: ואף על גב שמן התורה היתה מותרת להתייבם שהרי היבום הוא מצות עשה, וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה יבא עשה וידחה את לא תעשה, אבל חכמים גזרו שלא יתייבמו שמא יבא עליה פעם שנייה, שאין מצות עשה אלא ביאה ראשונה בלבד, וגזרו ביאה ראשונה משום ביאה שנייה, לכך אינה מתייבמת, אבל מ"מ צריכה חליצה שהרי היא זקוקה לו מן התורה לביאה ראשונה,